

AŞR-İ ŞERİF

(عشر شريف)

Kur'an-ı Kerim'in

bir cemaat içinde sesli olarak okunan ve genellikle orta uzunlukta ki on âyet kadar olan bölümlerine Türkler arasında verilen ad.

Aşr Arapça'da "on" demektir. Kur'an'ı öğrenme ve ezberleme çalışmasının onar âyetlik bölümler halinde yürütülmesiyle ilgili ilk uygulamanın Hz. Peygamber tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Ebû Abdurrahman es-Sülemî'nin Hz. Osman, Abdullah b. Mes'ûd ve Übey b. Kâ'b'dan rivayet ettiği bir hadise göre Hz. Peygamber bu sahâbîlere âyetleri onar onar öğretmiş, sadece okumayı değil bu on âyetteki hükümleri de öğrenmedikçe diğer on âyetlik bölüme geçmelerine izin vermemiştir (bk. Taberî, I, 80; İbn Mücâhid, s. 69; Zehebî, I, 490). Kur'an'dan on âyet okumanın veya ezberlemenin faziletine dair hadisler de vardır. Geceleri on âyet okuyanın gafillerden sayılmayaacağı (bk. Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 25; Ebû Dâvûd, "Şalât", 326), Kehf sûresinin başından on âyet ezberleyen deccal'den korunacağı (bk. Müsned, V, 196; VI, 449-450; Müslim, "Müsâfirîn", 257; Ebû Dâvûd, "Melâhîm", 14) bu hadislerde işaret edilen hususlar arasındadır. Ayrıca Hz. Peygamber'in bir gece yarısı namaz için kalkıp önce Âl-i İmrân sûresinin son on âyetini okuduğu da rivayet edilmiştir (bk. el-Muvaṭṭaʿ, "Şalâtü'l-leyl", 11;

Buhârî, "Vuḍûʿ", 36). Muhtemelen bu fiilî ve kavli sünnete uyamak için mushaf yazımında sürele onar âyetlik bölümlere ayrılmış, buna ta'şîr denmiştir. Ta'şîre işaret etmek üzere de her on âyetlik bölümün sonuna aşr kelimesinin ilk harfi olan "ayın" (ع) konmuş, böylece bu harf bir aşrın bittiğini ve yeni bir aşrın başladığını gösteren bir işaret olmuştur. Bazı mushafalarda ise ayın harfi yerine veya ayınla birlikte aşır gülleri ve hatta değişik renkte âyet gülleri kullanılmıştır. Ashap ve tâbiînin ileri gelenlerinden bazılarının konu üzerinde görüş belirttiklerini bildiren rivayetlere bakılırsa (bk. Dâni, s. 3, 14-15), ta'şîrle ilgili ilk denemelerin daha sahâbîler hayatında iken başladığı anlaşılmaktadır. Zerküşî, bu uygulamanın Abbâsî Halifesi Me'mûn'un veya Haccâc b. Yûsuf es-Sekkafî'nin emriyle yapıldığını belirtmekte ise de (bk. el-Burhân, I, 251) bunun için resmîyet kazanma safhası ile ilgili olduğu söylenebilir.

Ta'şîri gösteren "ayın" harfinin mushaf yazımında yaygın hale gelmediği, bir kıssa veya konunun bitip yenisinin başladığını belirtmek ve hatimle namaz kıldırılan yahut namazı uzun tutanların rûkûa gidebilecekleri en uygun yeri göstermek üzere daha sonraki asırlarda bir kısım âyetlerin sonuna konan ve "rûkû" (رکوع) kelimesinden alınan "ayın" işaretinin bazı İslâm ülkelerinde onun yerini aldığı anlaşılmaktadır. Özellikle Türk hattatları tarafından yazılan bazı

Kur'an nüshalarında bir kısım âyetlerin sonunda görülen "ayın" harfleri bu mak-satla kullanılmış, on âyetlik bölüm ölçüsü (ta'şîr) dikkate alınmamıştır.

Genellikle cemaatle kılınan namazlardan sonra veya çeşitli toplantılarda ibadet maksadıyla yapılan tilâvetlerde, hadislerde yer alan on sayısına itibar ederek okunan on âyet veya orta uzunlukta yaklaşık on âyetlik bir bölüm için Türk muhitlerinde kullanılan "aşr-ı şerif" tabirine öteki müslüman ülkelerde rastlanmamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

el-Muvaṭṭaʿ, "Şalâtü'l-leyl", 11; Müsned, V, 196; VI, 449-450; Dârimî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân", 25; Buhârî, "Vuḍûʿ", 36; Müslim, "Müsâfirîn", 257; Ebû Dâvûd, "Şalât", 326, "Melâhîm", 14; Taberî, Tefsîr (Şâkir), I, 80; İbn Mücâhid, Kitâbu's-Sebb'a fi'l-kur'ân (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1972, s. 69; Ebû Amr ed-Dâni, el-Muḥkem fi naḫṫil-meşâhif (nşr. İzzet Hasan), Dimaşk 1379/1960, s. 3, 14-15; Zehebî, A'lamün-nübelâ, I, 490; Zerküşî, el-Burhân, I, 251; Süyûtî, el-İtkân, IV, 160-162; Zürkânî, Menâhilü'l-irfân, Kahire 1372/1953, I, 402-403; Hind Şelebî, el-Kur'ân bi-lfrîkiyye, Tunus 1983, s. 77.

MUHAMMED EROĞLU

AŞÛRÂ

(عاشوراء)

Çeşitli din ve mezheplerin önem verdiği, muharremin onuncu günü.

Âşûrâyı on sayısı ile ilgili olan aşr ve âşîr veya develerin güdülmesiyle ilgili ısr kökünden türemiş Arapça bir kelime kabul edenler olduğu gibi, bu dilde "fâülâ" vezninin bulunmadığını ileri sürerek İbrânic'e den geldiğini söyleyenler de vardır. Fakat âlimlerin çoğu bu görüşe katılmakta, kelimenin Arapça asıllı olduğunu benimsemektedirler.

Âşûrânın menşei hakkında kaynakların belirttiği görüşleri iki noktada toplamak mümkündür. 1. Âşûrâ, Hz. Mûsâ ve kavminin, Firavun'un zulmünden kurtulduğu ve yahudilerin oruç tutmakla mükellef olduğu bir gündür. Daha çok müsteşriklerin benimsediği bu görüşe göre müslümanların mübarek bir gün olarak kabul edip oruç tuttıkları âşûrâ yahudi geleneğine dayanmaktadır. 2. Âşûrâ, Hz. Nûh'tan itibaren bütün Sâmi dinlerde mevcut olan ve Câhiliye devri Araplar'ı arasında da Hz. İbrâhim'den beri önemli görülüp oruç tutulan bir gündür. Bu görüş, Hz. Âişe ile Abdullah b. Ömer'in rivayetlerine dayanır. Âişe'nin

Şeyh Hamdullah hattı Mushaf'ın Enbiyâ sûresinin 21. âyetinden 30. âyetine kadar aşır gülleriyle gösterilen on âyetlik bir bölümü (İÜ Ktp., AY, nr. 6552)

